

SEZNAMOVÁNÍ

Slavný dánský psychoanalytik Erik Erikson obohatil vědy o člověku popisem osmi stádií lidského života a svojí vývojovou teorií. Dokazuje v ní přesvědčivě, že lidé se ve všech dobách i v různých společnostech musí vypořádat se základními všelidskými problémy, musí vyřešit určité vývojové úkoly, které před ně život zákonitě postaví a je skoro jedno, narodí-li se jako američtí Indiáni, černoši v Africe či v české rodině na konci 20. století. Uprostřed řady našich životních úkolů a rolí je náročný proces hledání a nalezení životního partnera, vytvoření páru, přijetí a zvládnutí role manžela a otce, manželky a matky. Pro pochopení tohoto životního úkolu je dobře pohlédnout na celou životní cestu tak, jak ji pojímá moderní humanistická psychologie.

1. V prvním roce života si každé dítě vytváří svůj základní vztah k lidem a ke světu prostřednictvím vztahu k matce. Kojením, mateřskou péčí, něhou a láskou se v nemluvněti v mateřské náruči vytváří základní vztah důvěry k domovu, lidem, světu. Je to první a důležitý předpoklad zdravého sebevědomí, radosti z života, optimismu a prožitku naděje.

2. Blažený život nemluvněte se poprvé již v prvním roce života střetne s nároky světa a s tím, že v životě máme i řadu povinností. Je to v tu chvíli, když na něm matka poprvé začne požadovat ovládnutí vyměšování moči a stolice. Naučit se dodržovat tělesnou čistotu, chodit na nočník, držet a pouštět, je tak naše první velká povinnost, za kterou jsme chváleni i káráni a odvozuje se od ní náš vztah k řádu, povinnostem, čistotě, slušnosti, ale i naše tvrdohlavost, vzdorovitost, stydlivost. Odvozuje se od ní i naše vznikající sebeúcta, neboť je to poprvé, kdy si uvědomíme své "JÁ" a první zážitek svobody v rozhodnutí zda něco "chci" nebo "nechci".

3. Na konci prvního roku života se dítě naučí chodit a běhat, stávat se samostatně iniciativním, je na vlastních nohou, samo zkoumá svět a do tří let se naučí mluvit. Spěchá zprvu neobratně za svým úspěchem, učí se chápat, že může odejít a má se vrátit a musí nést za své chování odpovědnost, učí se co je odvaha i opatrnost.

Pozná, co je slovo, představa, pojem, má bohatou fantazii a rádo si hraje s jinými dětmi na dospělé. Přes vztah k otci se dozvídá o světě práce, výkonů, vůle i odříkání, statečnosti i zbabělosti, poznává pocit úspěchu i prožitek viny za neúspěch.

4. V mladším školním věku se ve všech kulturách dětem dostává systematického školení či vzdělání. Musí se naučit číst, psát, počítat a mnoho dalších znalostí a dovedností pro dospělý život ve společnosti lidí. Získává základní informace o duchovním dědictví světa, ve kterém žije i celého lidstva, o hodnotách poznání, vědy a umění. Ve vztahu k učiteli se učí pilnosti a důvěře ve své schopnosti, nebo také někdy pocitům méněcennosti z neschopnosti splnit předkládané požadavky.

5. V období puberty a dospívání pokračuje proces učení a vzdělávání. Navíc stojí mladý člověk před nesmírně složitým úkolem vytvoření své vlastní lidské totožnosti, vytvoření naprosto neopakovatelné osobnosti, jejího jádra označovaného "JÁ". Je to přijetí vlastní role, role muže či ženy, vlastních hodnot, prožitku vlastní osobnostní pevnosti, trvalosti, zodpovědnosti k sobě jako jedinečné individuální bytosti. Pro vytvoření pevného "JÁ" je důležité vědomí kdo jsem, kam směřuji, kam patřím. Vztah k vrstevníkům stejného pohlaví je prožíván nejsilněji.

6. Na konci puberty, v období mladé dospělosti je člověk připraven překonat své osamocení a touží nalézt druhého člověka a splynout s ním, touží po intimitě, po něžnosti, po lásce a po plném lidském naplnění, které je možno prostě vyjádřit v lidské potřebě milovat a pracovat. Silnou motivací chování v tomto věku je vše, co souvisí se sexualitou, hledáním partnera, vytvořením páru a jeho udržení, s vytvořením a zvnitřněním hlubokého prožitku "MY".

7. Zralá dospělost se vyznačuje soustředěním na práci a na předání nového života dalším bytostem, na zachování rodu, na zplodění dětí a systematickou péči o ně, na zodpovědné rodičovství. Nestačí tedy děti jen zplodit, jde o to z nich vychovat plnohodnotné jedince a jejich vývoj hmotně i duchovně zabezpečovat. Je obdobím produktivity, tvořivosti, zodpovědnosti, starostí, může být zaměřeno i na úsilí o zlepšení společnosti a práci pro celek.

8. Posledním stádiem života je období zralosti. Starší člověk tváří v tvář lidské konečnosti, smrti, při pohledu na svoji minulost musí zvažovat smysl svého života, svůj vlastní podíl, své účastenství v lidské historii. Při pohledu na plodný, smysluplný život, při vědomí, že lidské dějiny budou mít své pokračování v dětech, ve vnucích, v celém potomstvu i v díle, ztrácí smrt svůj osten. Zralý člověk dospěl k moudrosti stáří.

Tato kniha je určena čtenářům v 5. stádiu tohoto dělení lidského života a tato kapitola chce pojednat o jednom z nejdůležitějších a nejobtížnějších úkolů, které před nás život staví, o hledání a nalezení životního partnera a vytvoření páru. V primitivních společnostech, a i u nás ještě tak před sto lety, trvalo období určené k vyřešení tohoto úkolu od puberty do sňatku krátce, jeden, dva až tři roky po dosažení pohlavní dospělosti, lidé se ženili a vdávali okolo 18. roku. V moderních společnostech dnešní západní Evropy a USA se mnoho lidí, zejména vysokoškoláků, žení a vdává až kolem 30. roku a tak se životní období hledání partnera výrazně prodlužuje. Je třeba zdůraznit, že tento závažný a zodpovědný úkol je pevně propojen se všemi úkoly, které před nás život postavil a ještě postaví. Mladý člověk se dostává do nejdramatičtějšího období svého života. Pro rodiče je ještě dítětem, ve skutečnosti však jeho dětství již končí a začíná mladá dospělost. Ve škole se po něm chce zvládnutí základů celého kulturního dědictví lidstva, od matematiky, technických věd, jazyků, až po vědy společenské.

Dramaticky se mění jeho tělo. V období, které se nazývá pubescencí, se z dívky stává postupně žena, z chlapce se stává muž. Pubes je latinské slovo pro chmýří, vousy i pro ochlupení vnějších pohlavních orgánů. Nejprve dívky, kolem 12 let, později chlapci, okolo 14 let rychle vyrostou, říká se o nich, že jsou samá ruka, samá noha a najednou působí trochu neohrabaně. Dívkám začínají růst ňadra a dojde k první menstruaci, což je signál o zdravém tělesném vývoji ženy, zrání vaječnicků a produkci pohlavních ženských hormonů. U chlapců dochází k mutaci, změně hlasu na mužský, a pak k prvním výronům semene, což je signál o produkci mužských pohlavních hormonů a o zdravém tělesném vývoji muže. Mladí lidé jsou na konci puberty, většinou okolo 15 let tak tělesně zralí, že by již mohli mít děti.

Mnohem dramatičtější než proces tělesného zrání je však proces zrání duševního. Hormonální změny v těle ovlivní zásadním způsobem myšlení a prožívání mladého

člověka. Jeho myšlení ve smyslu inteligence se již blíží myšlení dospělých, jeho rodičů a učitelů, již dovede pochopit složité matematické a logické operace, dovede zvládnout práci na počítači, má výbornou paměť. Jeho city a emoce jsou však dramaticky jiné. První, co musí vyřešit, je vztah k sobě a hlavní, co jej zajímá, je vlastní zjev, zejména tvář. Jak vypadám, jaké mám oči, uši, nos, ústa, vlasy? Budu se někomu líbit, jsem hezký nebo ošklivý, přitažlivý či odpudivý pro příslušníky opačného pohlaví? Tyto otázky nás poprvé napadnou v tu chvíli, kdy pro nás oni přestávají být nezajímavými spolužačkami a najednou se jedna z nich, až dosud vnímaná jako jedna ze "stáda blbých a ukňouraných holek" stane krásnou, dokonce nejkrásnější. Již nikdy v životě pro nás nebude zrcadlo tak důležitým zdrojem informací o sobě jako nyní. Na tom je ale i dobře vidět, že mladého člověka v tomto věku zajímá nejvíce vnější povrch, zjev, tvář, postava, módní oblečení, a to více než vnitřek, osobnost, skryté duševní kvality a skutečná podstata lidí i věcí.

Mnoho dalších problémů doprovází tento proces zrání. V pubertě o sobě mladý člověk nejvíce pochybuje, má otřesené sebevědomí a reaguje na to velmi často nepřiměřenou kritikou svého okolí. Proces rozloučení se s jistotami dětství, kdy za nás rozhodovali rodiče, a cesta k vlastní zodpovědné dospělosti jsou u všech lidí tak silné zážitky, že člověk většinou již nikdy v životě neprožije tolik sebetrýznivých pochyb, studu i zlosti a vzteku na svět, který mu nerozumí, na rodiče, kteří jsou "nemožní", na učitele, kteří "ničemu nerozumějí". Pubertální drzosti a klackovitosti můžeme snadno porozumět, jsou jen druhou stranou vnitřních zmatků a pocitů méněcennosti, toho, čemu se dnes říká mindrák. To je česká zkomolenina německého psychologického pojmu *Minderwehrtighkeitskomplex*, komplex méněcennosti. Obsahem mindráku se může stát cokoliv, v pubertě je to nejčastěji vzhled, výška, váha, ale může tím být opravdu cokoliv. Mindrák má v sobě mnoho pro ostatní lidi nepochopitelného, ti nejhezčí si často myslí, že jsou oškliví, ti nejchytřejší pochybují o své inteligenci nejvíce. Naprostou zmatenost prožívají mnohé dnešní dívky s problémy své váhy a jsou mnohdy schopny poškodit své tělesné zdraví nesmyslnými dietami. Každá autorita může schytat od pubertální mládeže zdrcující kritiku, třeba za nemodernost, a je jen spravedlivé, že za pár let budou stejně kritizováni svými dětmi, a tak to bude pořád dál a dál.

V tomto složitém období stojí mladý člověk před úkolem hledání životního partnera. Bohudík na to však má od puberty ještě řadu let.

Tento úkol stojí nejen před všemi lidmi, stejný úkol řeší podobně i všechna zvířata a naše biologická podstata, naše pudová výbava a tedy i naše chování má s chováním zvířátek v této oblasti skutečně určité podobnosti. Hlavním smyslem chování, kterému říkáme párové, je zachování rodu, zplození a vychování potomstva. Chování vedoucí k vytváření páru se nazývá proces dvoření. Skládá se z fází vyhledávání, seznamování, přibližování, plození a společné péče o potomstvo. Lidé si často myslí, že jeho hlavními aktéry jsou samci. Není tomu tak, i v říši zvířat je větší míra zodpovědnosti za kvalitu potomstva (a tedy i za výběr partnera, otce) na straně samice, a tak samice sama volí a různými signály dává samci podnět k rozvinutí rituálů dvoření. Důmyslné pokusy psychologů dokázaly, že je tak tomu i u lidí, a i když si většina mužů myslí, že oni svým chováním získali partnerku, někde před jejich prvním krokem k ní byl ženský, tedy její, téměř nezmatelný signál, který je k tomu vyzval. Celou oblast módy, zdůraznění ňader, líčení očí a rtů, účes, kosmetiku a voňavky, dámské boty na podpatku, sukně a punčochy, vypasované džíny - to vše můžeme považovat za součást ženských signálů mužům. Muži mají s jinými samci společné to, že více než ženy pátrají zrakem a ženská potřeba se zdobit je na to odpovědí. Proto jsou také muži a chlapci více orientovaní na vnější zjev žen a dívek a muži jsou i mnohem častějšími zájemci o erotické obrázky i pornografii, což ženy moc neoslovuje. Ženy, podobně jako samičky v přírodě, se zase orientují více sluchem. Odráží to biologickou podstatu ženské role, role matky, ochránitelky potomstva, která je od přírody vybavena lepší orientací na zvuky, které signalizují nebezpečí pro mláďata. I spící lidská maminka se probudí při nepatrném zavržení dítěte, i na úrovni partnerského prožívání jsou ženy orientovány na mužský hlas, který mohou vnímat jako erotický podnět. Dav fanynek zamilovaných do zpěváků je toho také důkazem, mužů v takovém společenství najdeme málo. Chceme-li hledat další podobnosti mezi lidským a zvířecím dvořením a sexuálním chováním, můžeme si ještě všimnout toho, jak se samečkové v této situaci naporují, demonstrují svoji sílu, jsou hluční, dovedou se poprat. Samičí svádivé chování spočívá v uhýbání, předstírání nezájmu a pro obě pohlaví je při tomto procesu namlouvání typická obliba zvláštních pohybových aktivit, ze kterých se na lidské úrovni vyvinuly obřady a tance. A je známo, jak důležité je v našich poměrech absolvovat taneční hodiny, naučíme se v nich základům společenského chování, základům kulturních vzorců zdvořilosti a kultivovaným formám seznamování i tělesného přiblížení. Biologické rozdíly mezi mužem a ženou jsou z hlediska partnerství a manželství nepodstatné. Moderní dějiny

lidstva jasně dokazují, že nejúspěšnější jsou ty společnosti, které se propracovaly k plně demokratickému pojetí lidských vztahů a k respektování naprosté a plné rovnocennosti mužů a žen.

První zamilovanost nás tedy zaskočí nejen tím, že přichází na konci puberty, období zmatků a nejistot o naší vlastní hodnotě, ale také proto, že v nás vzbudí prastarou pudovou (instinktivní) výbavu, kterou máme společnou s celou přírodou. A to ještě není všechno, všechno je totiž ještě mnohem komplikovanější, neboť lidská sexualita je mnohem komplikovanější. Lidská sexualita má totiž mimo zajištění zplodění ještě další úkol, a tím je dlouhodobé upevňování a udržování páru. Lidé v moderních společnostech mívají dvě, tři děti a tisíce zdánlivě nesmyslných pohlavních styků za život. To lze vysvětlit jedině tím, že pro zdárný vývoj dětí je třeba zajistit mnohaletou, pokud možno celoživotní vzájemnou sexuální přitažlivost mezi rodiči, neboť pro zdárný vývoj potřebuje lidské mládě, dítě, rodiče oba, matku i otce. V dnešní době se často zdá, že vše co souvisí s naším párovým chováním je motivováno sexualitou, potřebou uvolnění pudového napětí. I v mnohých knihách se o tom tak píše. Jde však o omyl, tematika lidské zamilovanosti a lásky má ještě hlubší kořen, vyjadřuje závažnost, s jakou hledáme toho, s kým chceme plodit děti a společně je vychovat.

Závažnost tématu lásky mezi chlapcem a dívkou, mužem a ženou v lidských dějinách i v každém jednotlivém lidském osudu je snad zbytečné zdůrazňovat. Pro lásku je člověk schopen nejvyššího hrdinství i největších pošetilostí. Většina děl světového umění, písemného i výtvarného, tak jako většina písní, je o lásce. I první slova, která dle Bible člověk uslyšel od Hospodina byla: " milujte se a množte se". Každá televizní stanice, která usiluje o přízeň diváků, musí odvysílat denně filmy o lásce a mnozí lidé, hlavně ženy, po celý život nečtou nic jiného, než zamilované romány.

Vědecká pozorování a výzkumy studující proces partnerského výběru a seznamování přinášejí řadu zajímavých poznatků, studují podobnosti mezi našimi rodiči a našimi budoucími partnery, studují podobnosti mezi našimi sourozenci a budoucími partnery. Některé výzkumy se snažily pomocí psychologických testů a dotazníků předvídat partnerskou spokojenost a to, zda se k sobě partneri typem osobnosti hodí či nehodí, zda jsou si povahově podobní či zda se na základě rozdílnosti vzájemně doplňují. Otevřeně řečeno, podobné výzkumy nemají praktický dopad. Mladí lidé se seznamují a zamilovávají zcela spontánně, bez ohledu na teorie a rady starších. Nejčastěji se seznamují v prostředí vrstevníků, ve škole, v práci, při

sportu, při zábavě. Zejména zábava spojená s tancem je vlastně společenská situace určená k seznamování. V průměru si u nás berou mladí muži ženy o tři roky mladší a v nedávné minulosti jsme byli zemí, kde se lidé brali velmi mladí a nezralí. Nevěstám bývalo v průměru 19 let a polovina z nich byla těhotných, jednalo se tedy mnohdy o vynucená manželství mladých a nezralých lidí, kteří se brali po krátkých známostech. To bylo příčinou velké rozvodovosti s řadou velmi špatných důsledků pro oba manžele a zejména pro jejich děti. Rozvedená žena má pak mnohem menší šanci se znovu vdát a tak mnoho dětí vyrůstalo bez otců. Politické a společenské změny v naší republice po pádu komunistického režimu v roce 1989 se rychle kladně projevíly v tom, že mladí lidé se berou později, výrazně ubylo umělých potratů v důsledku nechtěných těhotenství, a v těchto ukazatelích, které jsou dokladem úrovně společnosti, se začínáme podobat vyspělým demokratickým zemím. Lze říci, že kvalitnější a komplikovanější lidé se seznamují obtížněji, kvalitního partnera dlouho hledají a jsou ochotni přečkat i dlouhá období osamělosti. Vědí, že stav zamilovanosti je nejkrásnějším obdobím našeho života, ale jen obdobím, že po čase milostného okouzlení přichází čas realistického pohledu na partnera, čas skutečné zralé lásky, která více než tělesnou krásu ocení dobrotu srdce, čestnost, pracovitost, upřímnost a zodpovědnost.

Nakonec přece jen jedna rada. Výběr životního partnera je jeden z nejtěžších úkolů, které před nás život postaví. Nejen vůči sobě, ale i vůči svým předkům a všem svým budoucím potomkům jsme zodpovědni. Hledejte dobře, s pokorou, ale náročně, s odvahou i silou odpouštět, s vědomím, že tvoříte nový domov pro sebe i pro své děti.